

Hokand Hanlığı'nın Meşruiyet Dayanakları Bağlamında *Tüzükat* ya da *Vakıat-ı Emir Timur*

Serap ALPER*

Öz

2013 yılında transkripsiyonlu metin, Türkiye Türkçesine aktarım ve dil bilgisi incelemesiyle tarafımızca Türk dili alanında doktora tezi olarak sunulan *Vakı'at-ı Emir Timur*** adlı eser, literatürde *Tüzükat-ı Timuri*, *Mülfuzat-ı Timuri*, *Vakıat-ı Sahib-kıran* gibi farklı isimler altında geçen Farsça *Tüzükat*'ın tercümesidir. 1836 yılında Hatif tarafından Farsçadan Çağatay Türkçesine tercüme edilip Hokand Hanı Muhammed Ali Han'a sunulmuştur. İlk olarak Hindistan coğrafyasında ortaya çıkan ve bizzat Emir Timur tarafından yazıldığı iddiasında olan eser, 1637'de Ebu Talib Hüseyini et-Türbeti tarafından Türkçe orijinalinden Farsçaya tercüme edilerek Baburlu İmparatoru şah Cihan'a sunulmuştur. şah Cihan, Muhammed Afzal Buhari adlı bir saray katibini, eseri *Yezdi*'nin *Zafername*'si ile uyumlu hale getirmesi için görevlendirmiştir. 1783 yılında ise, William Davy tarafından İngilizceye tercüme edilerek yayımlanan *Tüzükat*, tüm dünyaya bir Timur otobiyografisi olarak sunulmuş olmaktadır. 18-20. yüzyıllar arasında yapılan Fransızca ve tekrar İngilizce tercümeleri, Hindistan'da Urdu diline, Türkistan hanlıklarında Çağatay Türkçesine yapılmış tercümeleri ve genişletilip değiştirilerek popüler tarihi roman şeklinde sunumları ile bazıları tarafından orijinal kabul edilip kucaklanırken, Emir Timur tarihi üzerinde çalışan ve çalışmalarını bilimsel zeminde yürütmeye çalışan, çoğunluğu akademisyen bir grup tarafından ya yok sayılmış ya da Babur şah'ın hatıratı taklit edilerek yazılmış sahte bir vakıat olarak değerlendirilmiştir. *Tüzükat*'ın, Hindistan coğrafyasında ortaya çıkışından yaklaşık iki yüz yıl sonra, Fergana bölgesinde yine bir Türk hükümdarına, bu kez Türkçeye tercüme edilerek sunulması devlet söyleminde kabul gören bir propaganda olarak Emir Timur kültürünün meşruiyet dayanağı olarak kullanımını da göstermektedir. Bu çalışmada, 1709 yılında Buhara Hanlığından ayrılarak Fergana bölgesinde hükümet kuran Hokand Hanedanlığının hanlık olarak meşruiyet göstermesinde, Orta Asya'da hüküm süren "hükümdar olmak için Cengiz Han soyundan gelme" geleneğini ihlal ederek sahte şeceler tesis etme yoluyla nasıl kendi söylevlerini oluşturduğu konusuna değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Emir Timur, Tüzükat, Mülfuzat, Vakıat, Hokand Hanlığı, meşruiyet.

* Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, Türkiye.
Elmek: serap.alper@msgsu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-0895-1794>.

** Metnin tamamı ve Türkiye Türkçesine aktarımı için bkz. Serap ALPER (2013), "Vakı'at-ı Emir Timur (Metin- Türkiye Türkçesine Aktarım- Dizin- Tıpkıbasım)", Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Geliş Tarihi / Received Date: 27.01.2022
Kabul Tarihi / Accepted Date: 26.02.2022

DOI: 10.30767/diledeara.1067944

Tüzükat or Vakıat-ı Emir Timur in the Context of the Legitimacy Efforts of Khoqand Khanate

Abstract

The manuscript named *Vakıat-ı Emir Timur* (Memoirs of Emir Timur) is a translation of a Persian manuscript. It was presented as a PhD thesis in 2013, (with the transcription of the text, including its translation into Turkey Turkish with grammar analysis) in the field of Turkish language. It is known by different names in the literature such as *Tüzükat-ı Timuri*, *Mülfuzat-ı Timuri*, *Vakıat-ı Sahibkuran*. It was translated from Persian to Chagatai Turkish by Hatif in 1836 and presented to the Khan of Khokand, Muhammed Ali Khan. The manuscript, which first appeared in the Indian geography and claimed to have been written by Timur himself, was translated from its Turkish original into Persian by Ebu Talib Hüseyini et-Türbeti in 1637 and presented to the Mughal Emperor Shah Jahan. Shah Jahan commissioned a palace clerk named Mohammad Afzal Bukhari to harmonize the manuscript with Yazdi's *Zafername*. *Tüzükat*, which was translated into English by William Davy in 1783, was presented to the whole world as an autobiography of Timur. Between the 18th and 20th centuries, while it was accepted as an original source with its translations into French, English, Urdu and Eastern Turkish, on the other hand, it was ignored or considered as a false case written by imitating Babur Shah's memoirs by a group of academics working on the history of Timurid who are trying to carry out their studies on a scientific basis. Two centuries after its emergence in the Indian geography, its presentation to a Turkish ruler in the Farghana valley, also shows the use of the Timurid cult as a basis of legitimacy in the meaning of a propaganda accepted in the official discourse. In this article, it will be discussed how the Khoqand Dynasty, which had been separated from the Bukhara Khanate in 1709 and established a government in the Fergana valley, formed its own discourses by establishing false genealogies, violating the tradition of "coming from the lineage of Genghis Khan to be a ruler" prevailing in Central Asia.

Keywords: Emir Timur, Institutes, Mulfuzat, Memoirs, Khoqand Khanate, legitimacy.

Extended Summary

The manuscript named *Vakıat-ı Emir Timur* (Memoirs of Emir Timur) is a translation of a Persian manuscript. It was presented as a PhD thesis in 2013, (with the transcription of the text, including its translation into Turkey Turkish with grammar analysis) in the field of Turkish language. It is known by different names in the literature such as *Tüzükat-ı Timuri*, *Mülfüzat-ı Timuri*, *Vakıat-ı Sahibkıran*. It was translated from Persian to Chagatai Turkish by Hatıf in 1836 and presented to the Khan of Khokand, Muhammed Ali Khan. The manuscript, which first appeared in the Indian geography and claimed to have been written by Timur himself, was translated from its Turkish original into Persian by Ebu Talib Hüseyini et-Türbeti in 1637 and presented to the Mughal Emperor Shah Jahan. Shah Jahan commissioned a palace clerk named Mohammad Afzal Bukhari to harmonize the manuscript with Yazdi's *Zafername*. *Tüzükat*, which was translated into English by William Davy in 1783, was presented to the whole world as an autobiography of Timur. Between the 18th and 20th centuries, while it was accepted as an original source with its translations into French, English, Urdu and Eastern Turkish, on the other hand, it was ignored or considered as a false case written by imitating Babur Shah's memoirs by a group of academics working on the history of Timurid who are trying to carry out their studies on a scientific basis. Two centuries after its emergence in the Indian geography, its presentation to a Turkish ruler in the Farghana valley, also shows the use of the Timurid cult as a basis of legitimacy in the meaning of a propaganda accepted in the official discourse. In this article, it will be discussed how the Khoqand Dynasty, which had been separated from the Bukhara Khanate in 1709 and established a government in the Fergana valley, formed its own discourses by establishing false genealogies, violating the tradition of "coming from the lineage of Genghis Khan to be a ruler" prevailing in Central Asia.

The questions "Why the *Tüzükat* was in Yemen?", "Why Abu Talib had translated the Turkish original *Tüzükat* into Persian?", "Why was *Tüzükat* presented as a newly found and original manuscript to a Turkish ruler in Central

Asia, two hundred years after its emergence?" are the main interrogations of this article. Along with these questions, historical sources of the Mughal empire, especially the Shah Jahan Period and sources of the Turkestan khanates were examined.

In Turkish thought, sovereignty is given by God. It is expressed in the Orkhun Inscriptions with the term of *kut*. The necessity of having *kut* in order to become a khan can be determined from the sentence *tengri yarlıkadukın için özüm kutum bar için kağan olurtum* (I became sovereign, because God commanded, because I was blessed). The term of *kut*, with the extension of meaning as "luck, fortune" in 11th century sources, corresponds to the Arabic word *devlet*. The belief of "the ruler chosen by the God" caused the rulers, who held the power, to create their own discourses. The tradition of "extending the Khanate by the descendants of Genghis" had been accepted for a long time in Central Asia. Emir Timur, used the title Emir because he was not a descendant of Genghis Khan, but married a lady from the line of Genghis Khan and carried the term of Küregen, which was actually just a kinship term, as an official title, to keep his power strong and to prevent possible opposition. Likewise, Emir Timur and Babur Shah became the basis of legitimacy for the Turkestan khanates, by which they produced their own discourses with *Altın Beşik* and *Vakıat-ı Emir Timur* in order to impose their power and strengthen their sovereignty. Tüzükat, with the claim of being Emir Timur's autobiography since its emergence in 1637, along with its English, French, Urdu, Chagatai Turkish translations, became a unique source that added strength to the power discourses for the ruler of Khoqand dynasty, who tried to impose their legitimacy by basing their lineage on Timur and Genghis Khan.

Giriş

Ebu Talib Hüseyini et-Türbeti tarafından Yemen’de Cafer Paşa kütüphanesinde bulunan, Emir Timur’un bizzat kendi ağzından hayat hikayesini içerdiği iddiasında olduğu için Türkçeden Farsçaya tercüme edilerek 1637 yılında Baburlu hükümdarı Şah Cihan’a sunulan eser, daha sonra İngiliz Doğu Hindistan Şirketi¹ Bengal Kuvvetleri Başkomutanının Farsça sekreteri Major William Davy tarafından satın alınıp 1783 yılında Farsça aslı ve İngilizce tercümesi ile Oxford’da basılınca dünya gündemine girer. Yayımından itibaren sahilliği hakkındaki şüphelere rağmen İngilizce, Rusça, Urduca, Fransızca yanı sıra Çağatay Türkçesine tercümeleri yapılan eser, literatürde *Tüzükat*, *Tüzükat-ı Timuri*, *Mülfuzat-ı Timuri*, *Vakiat-ı Sahib-kıran* gibi farklı adlandırmalarla geçmektedir. Eserin Çağatay Türkçesine tercümelerinden biri, Hokand Hanlığı’nda 1836’da Muhammed Ali Han’ın emriyle *Vaki’at-ı Emir Timur* adıyla Hatif Hocendi tarafından yapılmıştır.

Özbekistan Bilimler Akademisi, Ebu Reyhan Biruni Şarkşünaslık Enstitüsü 7500 numarada kayıtlı olan *Vakiat-ı Emir Timur* adlı yazma eser, 135 varaktan oluşmakta ve 8a ile 33a arasındaki satırlarda 15, 73a ile 81a arasındaki varaklarda 13, diğerlerinde 11 satır bulunmaktadır. Nestalik hatla yazılmıştır. Yazmanın başında, anlam açısından metinle bağlantısı olmayan, mütercim dışında birisi tarafından yazıldığı anlaşılan Farsça bir metin bulunmaktadır. 1a-6a arasındaki dibaceden sonra 7a’da eserin adı ve hemen altında “Mü’ellif: Hatif” ibaresi yer almaktadır. 7b/1’de besmele ile asıl metin başlamaktadır. Dibacesinde verilen bilgiye göre *Vakiat-ı Emir Timur*, takdim edildiği sultan tarafından, hakkında hiçbir bilgi verilmeyen bir kütüphanede bulunmuştur:

¹ Orijinal adı British East India Company olan şirket, 31 Aralık 1600’de Portekiz ve İspanya’nın tekelinde bulunan Uzakdoğu ve Hindistan baharat ticaretinden pay almak üzere İngiliz tüccarlar tarafından kurulmuş, zamanla İngiliz sömürgeciliğinin Asya’daki temsilcisi haline gelmiştir. Konuyla ilgili olarak H.G. Rawlinson (1922), *British Beginnings in Western India 1579-1657*, Oxford; Ramkrishna Mukherjee (1955), *The Rise and Fall of the East India Company*, Berlin.

Sulṭān (9) ibn sulṭān ibn ḥākān bin ḥākān salṭanat büstānı- (10) nıy çemen-ıtırāzı Ebu'l-feth ve'l-zafer Seyyid Muḥammed 'Alī ḥan-ı (11) gāzi meddallāhu zıllahu'l- 'ālī ol sebebdin kim biyik (5a/1) ṭab'lik kimse mezāmīn-i vefīk me'āriciḡa şu'ūd etmekde (2) bī-iḥtiyār érür. İtig idrāk ile müṭāla'a tarīkını (3) kaṭ' kılmek üçün kitāb-ḡane seyriḡa mübāderet (4) etti. Bir nüṣḡa, kütüb içre bar érdi kim cedd-i büzürg-vārı (5) ḡazret-i Emür kebīrül-müştehir bi'l-veḡāyi' ve'l-esāṭir 'umdet-i (6) ḡavāḡinü'z-zamān Emür Tēmür Küregen öz aḡvāl ü eṡvār, (7) yörüş ve konuş, muşālaḡa vü muḡārebe vākı'ātını Türkī (8) luḡāt birle yazıp érdi ve anıḡ bir kimse iḡtizā-yı (9) vaḡt ile Fārsī taḡrīrḡa 'āyid kılp érdi. Ol (10) nüṣḡa-i Fārsīniḡ, ḡazret-i şeh-r-yār-ı ma'nā-şikār, manzūr (11) ve melḡūz eylegeç buyurdu kim cedd-i büzürg-vārım Emür Tēmür (5b/1) vākı'ātın egerçi selāṭīn' ibret alıp ḡükümet ve (2) teşḡır mu'āmelesin örge-nürler, bahadır ve sipāḡ hem (3) vefā-dārlik ve ḡizmet-güzārlik rüsümünü andın (4) ta'līm algusıdır. Münāsib körünür ki bu nüṣḡa (5) yana Türkī taḡrīrḡa rāci' bolḡay, tekellüfsiz ve isti'māl-i (6) elfāz-ı laṭife ve ḡaribe bolmagey. Bil kim esvāḡ ve (7) nevāḡī ehliniḡ muḡāveresiḡa muvāfiḡ kēlilḡay tā kim (8) barça bahadır ve sipāḡḡa meşḡım bolḡay (Alper 2013: 189).

[Sultan oğlu Sultan (ve) hakan oğlu hakan, saltanat bahçesini çemenle süsleyen, zafer ve fethin atası, Tanrı'nın yardımının yüce gölgesi Seyyid Muhammed Ali Han-ı Gazi, yüce yaratılışlı olduğu için uygun mazmunlarla yükselmekte seçimsizdir. Keskin idrak ile düşünmek için kütüphaneye gitmişti. Kitaplar içinde, yüce atası, olayları ve mitolojiyle ünlü, büyük emir, zamanın yüce hükümdarı Emir Timur Küregen'in kendi hal ve hareketlerini, sefer ve fetih, barış ve savaş olaylarını Türk diliyle yazmış (olduğu) ve bir kişinin onu zamanın gerekliliği ile Farsçaya tercüme ettiği bir nüsha vardı. Anlam avlayan padişah hazretleri, o Farsça nüshayı görüp: "Büyük atam Emir Timur'un başından geçen olaylardan sultanlar ders alıp devlet yönetimi ve fethetme usulünü, bahadır ve askerler de vefalılık ve hizmet usulünü öğrensinler diye bu nüshanın gösterişsiz (bir şekilde), güldürücü ve şaşırtıcı sözler olmadan tekrar Türkçeye tercüme edilmesi uygundur. Bütün bahadırlar ve askerler tarafından anlaşılması için halkın diline uygun olması gerektiğini bil.]

Eseri bulan, Türkçeye tercüme edilmesini buyuran ve tercüme edildikten sonra takdim edilen kişi Hokand Hanlarından Muhammed Ali Han'dır². Muhammed Ali Han, düşünmek için gittiği kütüphanede tesadüfen bu eseri

² Tezimizi hazırlarken Davy ve Stewart'ın çevirilerinin ışığında metnin Şah Cihan'a sunulduğu bilgisiyle "Ebu'l-feth ve'l-zafer sey-yid Muhammed-i 'alī ḡan-ı ḡāzi" yapısını farklı tamlama yapısında "zafer ve fethin atası yüce Muhammed'in sey-yidi gazi han, Allah'ın yardımının yüce gölgesi" şeklinde anlamlandırmış, bahsedilen şahsiyetin Muhammed Ali Han olduğunu fark edememiştik.

bulur. Han'ın düşünmek için gittiği bu kütüphane, Hokand Hanlığı sınırları içinde ve büyük olasılıkla başkent Hokand'da olmalı³ şeklinde yapılacak mantıksal çıkarım metin tarafından desteklenmemektedir. Han, bulduğu eserin Emir Timur Küregen'in Türkçe olarak kaleme aldığı otobiyografisinin, zamanın gerekliliği üzerine bir kişi tarafından Farsçaya yapılmış tercümesi olduğunu anlayınca derhal Türkçeye tercüme edilmesinin uygun olacağını buyurmuştur.

Eserin tercümesi, H. 1251/ M. 1836'da tamamlanmıştır:

---sene miñ ekki yüz elliğ (5) bir erdi kim hâzret-i şâhib-ķırân (6) Emîr Têmür Küregen tilidin taķrîrim hâmesin (7) sülûkî Emîr Hüseyn şulhğa kelîp (8) tükendi. Ol vechdin kim tağyûrğa (9) müşârunileyh bolgen Fârsî nüshâ bu vâķi 'ada (10) itmâm tapğan erdi ve yana el-şulh-ı hayr delâleti (11) birle şulh vâķi 'asığa hâtm ettiim, tâ kim hâtume (135a/1) bi'l-hayr yalmekğa yahşî şükün bolgey (Alper 2013: 282).

[Emir Timur Küregen'in dilinden yazdığım (metin), tercüme konusuna olan Farsça nüsha bu olayla tamamlandı için, Emir Hüseyin barışıyla 1251 senesinde tamamlandı ve yine "anlaşma hayırlıdır" (ayetinin) kılavuzluğuyla barış olayıyla bitirdim; çünkü konuyu hayırla bitirmek iyidir.]

Mütercim Hatıf, Farsça nüshanın Emir Timur ve Emir Hüseyin barışıyla son bulunduğunu söyleyerek eserin tamamını tercüme ettiğini vurgulamaktadır. *Tüzükât*, 777/ 1376 yılına kadar olan olayları ihtiva ettiği halde *Vakıat-ı Emir Timur*, 768/ 1367'de söz konusu barış olayıyla son bulmaktadır. Tercüme konusuna olan Farsça nüsha hakkındaki tek bilgi bu olmakla birlikte, *Tüzükât*'in istinsah edildiğine dair herhangi bir malumat yoktur.

Tercümesi 1836 yılında tamamlanan *Vakıat-ı Emir Timur*, *Tüzükât*'in tercümelerinden sadece biridir. Mütercim Hatıf, tercüme esas aldığı Farsça nüshanın 1367'deki Emir Timur ve Emir Hüseyin barışıyla son bulması dışında herhangi bir bilgi vermemekle birlikte, Ebu Talib'den, Şah Cihan'dan ya da diğer tercümelerden hiç bahsetmemektedir. Yüce ata olarak kabul ettikleri Emir Timur'un otobiyografisinin 1783 yılında Davy tarafından İngilizceye, 1787 yılında Langlès

3 Hokand, Fergana bölgesinde bir kent olup 18. yüzyılda bağımsız bir hanedanlık olan Hokand Hanlığı'nın başkentidir. Hokand hakkında bkz. W. Barthold (1927), "Hokand", *El*, Vol. 2, 963-965.

tarafından Fransızcaya, 1830 yılında Stewart tarafından tekrar İngilizceye yapılan tercümelerinden haberdar olmama ihtimali, Hatıf'ın dibacesinde eseri bulunan sultan olması dışında Ebu Talib'in kurgusuna sadık kalması ile ortadan kalkmaktadır. Sahihliği hususunda, daha Şah Cihan'a sunulduğu zaman şüpheyle karşılanan Farsça *Tüzükat'ın*, ilk ortaya çıkışından iki yüzyıl ve ilk tercümesinden elli üç yıl sonra, Özbeklerin Ming boyunun öncülüğünde Buhara Hanlığından ayrılarak Fergana bölgesinde kurulan Hokand Hanlığında Çağatay Türkçesine tercüme edilmesinin sosyo-kültürel katkıdan çok, siyasi bir amaç taşıdığını anlamak için önce *Tüzükat'ın* hikayesine bakmak yerinde olacaktır.

Tüzükat'ın Hikayesi

Tüzükat ya da *Mülfuzat'ın* hikayesi, Ebu Talib Hüseyini et-Türbeti tarafından Baburlu hükümdarı Şah Cihan'a sunulmasıyla başlar. 1779 yılında Bengal Kuvvetleri Başkomutanının Farsça sekreteri Major William Davy tarafından keşfedilip 1783 yılında Oxford'da basılmasıyla dünya gündemine giren eser, bulunduğu andan itibaren orijinalliği konusunda şüpheler yaratmış olmalı ki 1779 tarihinde, eserin editörlüğünü yapacak olan J. White'a yazdığı ve *Tüzükat'ın* başına da eklediği mektupta Davy, Emir Timur tarihiyle uğraşan herkesin soracağı “*Tüzükat* eğer muteber bir kaynaksa başta Şami ve Yezdi'nin *Zafername'leri* olmak üzere Emir Timur dönemi tarihi kaynakları neden ondan bahsetmez?” sorusuna cevap vermeye çalışır.

Davy 1779 tarihli mektubunda, *Tüzükat'ın* Ebu Talib Hüseyin tarafından Türkçeden Farsçaya yapılmış bir tercüme olduğunu belirtir ve kendi İngilizce tercümesine ekmediği Ebu Talib Hüseyin'in çevirisinin dibacesinde, Yemen hakimi Cafer Paşa'nın kütüphanesinde Türkçe bir eser bulunduğunu ve incelemeleri neticesinde bunun, Emir Timur'un bizzat kendi ağzından yazılmış tarihi olduğunu anladığını ve yasaları da içeren bu eseri tercüme etmeye giriştiğini ifade ettiğini belirtir. Yani Davy, Ebu Talib'in ithaf kısmını, 1779 tarihli mektubunun içeriğine dahil eder.

Davy'nin yayımından dört yıl sonra, 1787'de, Paris Üniversitesi Doğu Bilimcilerinden Profesör Louis-Mathieux Langlès tarafından Fransızcaya tercüme edilerek *Instituts Politiques et Militaires de Tamerlane proprement appellé Timour*, écrits par lui-même en Mogol, et traduits en François sur la version Persane d'Abou Taleb Hosseini, adıyla yayımlanan eser, 1830 yılında Major Charles Stewart tarafından *Mülfuzat Timury: Autobiographical Memoirs of the Moghul Emperor Timur* adıyla ikinci kez İngilizceye tercüme edilir. Çevirinin sonuna eklenen ek kısmında Ebu Talib Hüseyini'nin ithaf kısmını buluyoruz:

Yüce Allah'a sonsuz hamd (olsun); lütfuyla Adem'e dedi ki: "Gerçekten biz seni yeryüzünde halifemiz yaptık.

Geniş kanatları ile (Emir Timur'un) sonsuz egemenliğinin (simgesi olan) Anka'nın yuvasını yüce Kaf Dağı'nın zirvesine sabitleyen, dünyaya hükmeden;

Muhammed'in kutlu dinini yaymak ve Mustafa'nın nurlu yasalarını yenilemek için peygamber ailesinin ve hilafetin şerefini tüm dünya egemenliklerinin üzerinde yücelten Kadir-i Mutlak'a sonsuz hamd olsun.

Göklerin çevresini tüm unsurlarla birlikte yerin ekseni etrafında şekillendiren, haşmetmeaplarının kutlu şahsında yüce egemenlik çemberini kuran ve Kuran'ın kutsal ayetini tasdik eden Yaradan'a hamd olsun.

"Adil bir hükümdar, Tanrı'nın gölgesi ve krallıkların koruyucusudur."

Değersiz ve günahkar (ben) Ebu Talib Hüseyin, kraliyet tahtının dibinde duranlara, iki kutsal şehir olan Mekke ve Medine'de bulunduğum süre içerisinde, Yemen hakimi Cafer Paşa'nın kütüphanesinde, şimdi cennette olan Timur'un, tanrı onun günahlarını bağışlasın, hayatının 7'den 71'e tüm olaylarını anlatan, birçok ülkeyi boyunduruk altına almasının ve birçok ülkenin hükümdarı haline gelmesinin yollarını anlattığı, gelecek nesiller için bir örnek olması ve dini teşvik etme nedeni olması umuduyla Türk diliyle yazdırdığı bir kitap gördüm.

Fakat eser, Arapça kelimeleri de barındıran bir Türkçe ile yazıldığı ve bu nedenle anlaşılması zor olduğu için, şehzadelerin işlerini idare etmelerinde ve yetkilerini korumalarında faydalı olması için onu Türkçeden kolay Farsçaya çevirdim. Bakanlar ve generaller de hükümet işlerinde ondan büyük fayda sağlayabilirler.

Yüce Allah, imparatorluğun görkemi Sahib Kıran-ı Sani'yi hayatın tüm iniş çıkışlarından ve kötülüklerinden korusun; onun saltanatının ve adaletinin gölgesini, şefaati ehlinin ve şanlı neslinin üzerine uzatsın (Mülfuzat: Ek 1-2).

Buna göre, Ebu Talib Hüseyini et-Türbeti, Yemen hakimi Cafer Paşa'nın kütüphanesinde bulunduğu Türkçe bir eserin Emir Timur'a ait bir vakıatname olduğunu anlayınca, anlaşılmasını kolaylaştırmak için hızla onu Farsçaya çevirip 1637'de Sahib Kıran-ı Sani, yani Şah Cihan'a takdim etmiştir. Ebu Talib hakkında, ismi dışında hiçbir bilgimiz bulunmamaktadır; fakat isminden Türbetli olduğunu, Türbet'in de İran'ın Horasan bölgesinde Meşhed'in güneybatısında bir yer olduğunu tespit edebiliyoruz. 17. yüzyılın ilk yarısında Horasan, Safevi imparatorluğunun parçasıydı. Dolayısıyla Ebu Talib, Türkçe de bilen bir Safevili olmalıdır.

Stewart'ın eserinin sonuna eklediği mukaddimeye göre; Şah Cihan, saltanatının onuncu yılında kendisine sunulan bu eseri inceledikten sonra, eserin Yezdi'nin *Zafername*'si ile uyuşmadığını fark etmiştir. Muhammed Afzal Buhari'den iki metni karşılaştırmasını, çevirenin hatalarını düzeltmesini, eklemelerini çıkarmasını, *Zafername*'ye karşılık gelecek şekilde genişletmesini, çevirisi yapılmamış Arapça ve Türkçe kısımları çevirmesini istemiştir. Muhammed Afzal, bu isteği büyük ölçüde yerine getirmiş ve eserin genişletilmiş versiyonu olan *Mülfuzat-ı Sahib-Kıranı* adlı kitabı yazmıştır⁴. Stewart, Muhammed Afzal'ın çevirisini Davy'nin tercümesiyle karşılaştırdığını; hatırratta anlatılan bazı ayrıntıların açıklanması ve Emir Timur'un Sünni mezhebinden olduğunu kanıtlama çabası dışında çok büyük farklar olmadığını ifade eder (Mülfuzat: Appendix 10-11).

Tüzükat'ın Sahihliği Konusunda Şüpheler

Emir Timur'un bizzat kendisi tarafından yazıldığı iddiasında olan eser, daha Şah Cihan'a sunulduğunda şüphelerle karşılaşmıştır. Şah Cihan, atası

⁴ Andican'ın bildirdiğine göre, Şah Cihan'ın saray tarihçilerinden Kazvini'nin *Padişahname*'sinde *Vakıat-ı Sahibkırani*, Lahori'nin *Padişahname*'sinde ise *Kitabu Vakıat-ı Sahibkırani* olarak geçmektedir (Andican 2017: 36).

Emir Timur'un tarihine ait en muteber kaynak olarak gördüğü *Zafername* ile karşılaştırılıp eksikliklerin tamamlanması, fazlalıklarının atılması için Afzal Buhari'yi görevlendirmiştir. Davy'nin neşriyle artık dünya gündemine oturan eser, Emir Timur kültürünü kullanmak isteyenlerce şüphe götürmez bir tarihi eser olarak sunulurken, özellikle Emir Timur tarihi konusunda çalışan bilim insanlarınca yok sayılmıştır⁵.

Şüpheler; bulunduğu coğrafya, Türkçe orijinali hakkında bilgi vermemesi, Emir Timur dönemi muteber kaynaklarıyla tanıklanamıyor olması, *Zafername*'de geçmeyen bazı hususları içermesi hususları etrafında toplanmıştır. Davy, eserin İngilizce tercümesini yayımlamadan evvel, yukarıda belirttiğimiz üzere 1779 tarihli mektubunda doğabilecek şüphelere cevap vermeye çalışmıştır.

Eserin Yemen'de bulunmuş olmasına Muhammed Afzal Buhari, eserinin giriş kısmında "zamanın iniş ve çıkışları sebebiyle, majestelerinin oğulları ve yeğenlerinin kütüphanesinden Rum memleketlerine intikal ederek kütüphaneleri süsledi" ifadesiyle cevap vermektedir. Gerçekten de 1540 yılından itibaren Osmanlı tarafından beylerbeyliği kurulan Yemen'e 1607 yılında Cafer Paşa vali olarak atanmıştır⁶. Ebu Talib'in verdiği bu bilgi doğruysa da eserin neden orada olduğunu açıklama işi Afzal'a düşmüştür. O da bu durumu, *Tüzükat*'ın Timur-lu imparatorlarının kütüphanelerinden Osmanlı sultanlarının kütüphanelerine ulaşacak değerde bir eser olduğunu eklemekle tamamlamıştır.

Çevirmenin *Tüzükat*'ın Türkçe orijinaline dair hiçbir bilgi vermiyor oluşu hususunda Davy, bundan Ebu Talib'in eserin kendi özgünlüğüne dair yeterli kanıt içerdiğini ya da tercüme ettiği dönemde şüpheye ve ihtilafa mahal vermeyecek kadar iyi bilindiğini düşünmüş olabileceği çıkarımında bulunur.

Tüzükat'tan *Zafername*'de ve diğer muteber tarihi kaynaklarda bahsedilmiyor oluşunu Davy, Emir Timur'un yanında daima askeri ya da sivil tüm

5 Timur tarihi konusunda çalışan Beatrice Forbes Manz, Hilda Hookam, Tilman Nagel yanı sıra Hayrunnisa Alan, Yaşar Yücel de *Tüzükat* konusunda sessiz kalırlar.

6 Cafer Paşa, daha önce görevde bulunan Sinan Paşa'nın azli üzerine Yemen valisi olarak atanmış ve 1616'ya kadar bu görevi sürdürmüştür. Konu hakkında bkz. Ahmed Raşid, *Tarih-i Yemen ve San'a*, İstanbul 1291; 195-196. Ayrıca, Atf Paşa, *Yemen Tarihi*, İstanbul 1326.

işlemleri olduğu gibi kaydetmekle görevli birkaç bilgin olduğunu, onlardan gerçeğe titizlikle bağlı kalmaları ve hatta imparatorun kendi eylemlerine ilişkin anlatılarında da en katı tarafsızlığı gözetmelerinin istendiğini, bu tarihi kayıtların zaman zaman huzurda okunduğunu ve bizzat imparator ya da bu işlerin içinde olanlarca düzeltildiğini; bir kısmı manzum, bir kısmı mensur, bazıları Türkçe (ya da Moğolca), bazıları Farsça olan bu materyallerin de, Yazdi tarafından *Zafername*'de bir araya getirildiğini belirtir. Davy'e göre *Tüzükat*, bizzat Emir Timur'un kendisi tarafından yazılmış özel bir eserdir, muhtemelen onun zamanında tek kopyası vardı ve Yazdi ve Mirhond bu eserden haberdar değillerdi. Haberdar olsalardı ve eserin sahil olduğunu düşünselerdi, onu överlerdi; sahte olduğunu düşünselerdi orijinalliğini reddederlerdi (Davy 1783: XVII-XXIV). Ghani de, Davy'nin görüşüne katılarak *Zafername* ve diğer tarihlerin, resmi birer kayıt olduğunu, *Tüzükat*'ın ise kişisel günlük olduğunu belirtir (Ghani 1929: 24).

Elliot – Dowson, *The History of India as Told by its Own Historians* adlı eserin 3. cildinin 18. bölümünde 389-478 sayfaları arasında “Melfuzat-ı Timuri ya da Tüzek-i Timuri, Timur'un Otobiyografisi” başlığı altında eseri tarihi bir kaynak olarak ele almaktadır. Emir Timur'un ardıllarının -Babur Şah, Cihangir Şah vb- kendi hatıralarını yazdırmaya düşkün olduklarını ve bu aile geleneğinin bile eserin orijinalliği lehinde olduğunu belirtir.

Elliot– Dowson'a göre, *Zafername* ile *Melfuzat*'ın karşılaştırılması *Zafername*'nin *Melfuzat*'ın sadece bir kopyası olduğunu kanıtlar. Diğer Doğulu yazarlar gibi Yazdi de eserin gerçek kökenini yarı yarıya gizler ve kendi çabasının büyüklüğünü ve önemini abartır. İki eser arasındaki temel fark, birinin yetenekli, başarılı bir yazarın elinden çıkması; diğerinin ise, sade, zahmetli ve incelikli bir olay anlatıcısının işi olmasıdır (Elliot – Dowson 1871: 393).

Rieu, eseri “sözde Türkçe orijinalinden tercüme edilmiş Emir Timur'un Hatıratı” şeklinde tanımlar. Ona göre, *Tüzükat*'ın orijinalliği ciddi itirazlara açıktır. (Rieu 1879: 177-180). Browne, Ebu Talib'in ifadesi dışında eserin

Türkçe orijinaline dair hiçbir kanıt bulunmayışından hareketle *Zafername* ve diğer Timurlu tarihlerinin yardımıyla Babur Şah'ın hatıratını taklit ederek kendisinin derlemiş olması ihtimaline dikkat çekmektedir (Browne 1920: 184).

W. Erskine, *Memoirs of Zehireddin Muhammed Babur* adlı eserine yazdığı önsözde Farsçadan yapılan iki çeviride önemli ölçüde farklılıkların olmasını ve her iki esere de dağılmış olan Türkçe kelimelerin sayılarının neredeyse aynı olmasını Türkçe bir orijinalin olmasına kanıt olarak gösterirken, Babur'un Hatırat'ının Farsça çevirisini onlara benzetir. Erskine, eserin bizzat Emir Timur tarafından değil, Emir Timur'un yönetiminde Hindu Şah tarafından yazıldığını belirtir (Erskine 1921: xxiv-xxv).

Eserin sahilliğini kabul edenlerce Ebu Talib'in Babur Şah'ın otobiyografisini taklit ederek, ölümünün üzerinden üç yüz yıl geçmiş birine atfetmek amacıyla bir eser derlemek gibi karşılıksız bir işi üstlenmesi için hiçbir neden olmaması yanı sıra "Timur Hatıratı" gibi bir eser üretecek tarihi kavrayışa sahip olsaydı kendisini sadece bir tercüman olarak aksettirmeyeceği, Şah Cihan gibi yaşayan bir hükümdar için eser vererek ün ve belki de patronaj sağlayacağı hususları mantıklı birer dayanak olmaktadır.

Tüzükat'ın sahilliği hususunda ortaya çıktığı ilk andan itibaren başlayan tartışmalar karşısında eseri Timurlu kaynaklarıyla karşılaştırarak sonuçlara ulaşmaya çalışan çalışmalar çok yenidir. G. Csiky, *Tüzükat*'ı askeri terimler üzerinden değerlendirmiş ve eserdeki katmanlardan bahsetmiştir. Ona göre, ilk katman Timurlular dönemine uzanmakta ve eserin yazarının *Zafername* ve diğer Timurlu kaynaklarına ulaşabildiğini göstermektedir. İkinci katman emlak sistemi, divan teşkilatlanması, askeri görevliler, yönetici rütbeleri ve unvanlarıyla Safevi İran'ını, Şah Abbas'ın reformlarına işaret etmektedir. Üçüncü katman, tüzük kelimesinin "otobiyografi" anlamı kazandığı Baburlu Hindistan'ını temsil etmektedir (Csiky 2006: 487-488).

Hiçbir tarihçinin *Tüzükat*'ı Timurlu dönemi tarihleri ile ayrıntılı bir şekilde karşılaştırmak suretiyle kitabın gerçek olup olmadığını ortaya koyacak

bir çalışma yapmadığına değinen Andican, eseri rakam kültü, şehzadeler ve verilen tüzüklerdeki uyumsuzluklar, kabileler ve Emirler konularındaki tutarsızlıklar, din, ordu düzeni konusundaki tutarsızlıklar, savaşçı birliklerin büyüklüğü ve adlandırılması konularındaki çelişkiler, savaş stratejisi konusundaki tutarsızlıklar başlıkları altında inceleyerek *Tüzükat'ın* kesinlikle Emir Timur tarafından yazılmamış ve yazdırılmamış olduğu sonucuna varmıştır⁷.

Hokand Hanlığı'nda Tüzükat Çevirisi: *Vakıat-ı Emir Timur*

Orta Asya Türklerinin aşağı yukarı 250 yıl süren siyasi birliği, son Şeybani hükümdarı Abdullah Han (1583-1598) ve oğlu Abdülmümin'in ölümü (1598) ile sona ermiş ve Şeybanilerin hanlığı Buhara, Hive ve (18. yüzyılda) Hokand Hanlıkları olmak üzere üç devlete ayrılmıştır (Eckmann 1964: 121). Hokand Hanlığı, 1709'dan itibaren Fergana vadisinde siyasi otorite için gerçekleşen boylar arası çatışmaların tarih sahnesine çıkardığı Özbek Ming kabilesinin öncülüğünde, Buhara Hanlığı'ndan ayrılarak Fergana bölgesinde kurulmuştur. Hanlığın idaresi Şahrüh Bey (1709-1721) ile başlamış, Abdurrahim Bey (1721-1733), Abdülkerim Bey (1733-1750), İrdana Bey (1753-1769), Narbuta Bey (1770-1798) ile devam etmiş; *Narbuta Bey'in iki oğlu Alim ve Ömer, hanlığın ve daha sonra bizim bildiğimiz şehrin gerçek kurucuları* (Barthold 1927: 963b) olarak kabul edilmiştir. Alim Han (1798-1809), 1805 yılında darp ettirdiği paralarda "han" unvanını kullanmış ve halefleri de bu unvanı kullanmayı devam ettirmiştir⁸. Alim Han, Şahrüh soyunda "han" unvanını alan ilk kişidir⁹. "Han" unvanı, Orta Asya coğrafyasında Cengiz Han'ın soyundan gelenlerce kullanılan bir unvan olup yasaya göre Cengiz Han soyundan olmayan hiç kimse "han" olarak tahta oturamaz. Cengiz Han soyundan olmayan Türkistan hanlıkları tarafından bu unvanın kullanılıyor ol-

⁷ *Tüzükat'ın* tarihi ve çevirileri hususunun tarihsel arka planını veren bu çalışma, yazımızda konu edilmeyen tüm çeviriler hakkında bilgi vermektedir. *Tüzükat'ın* bir ideoloji yaratmak amaçlı kullanımı için bk. Ahat Andican (2017), "Tüzükat-ı Timuri Gerçek mi ve Geçerli bir Birincil Tarihi Kaynak Olarak Kullanılabilir mi?", *Türkiyat Mecmuası*, c. 27/2, 33-44.

⁸ Hokand Hanlığı hakkında bkz. W. Barthold (1927), "Hokand", *EI*, Vol. 2, 963-965; Bilal Çelik (2016), "Hokand Hanlığı", *Avrasya'nın Sekiz Asrı Çingiz Oğulları*, Ed. H. Alan, İ. Kemaloğlu, İstanbul, 527-571.

⁹ Alim Han dönemi hakkında bkz. Levi 2017: 74-94.

ması, iktidarlarını meşru göstermek amacı taşımaktadır. 1876'da saltanatlarının sonuna kadar bu unvanı korumakla birlikte, amaçlarına uygun olduğunda emir, sultan, şah gibi diğer unvanları da kullanmışlardır.

Alim Han'dan sonra tahta oturan Ömer Han (1809-1822) zamanında, Hokand bir kültür merkezi haline gelmiş, farklı şehirlerden şairler, sanatçılar ve bilginler ile daha önce Alim Han'ın sürgüne gönderdiği kişiler Hokand'a kabul edilmişlerdir. Levi, Ömer Han'ın Hokand'da Timurlu Rönesansının başarılarını taklit etmek için tasarlanmış bir saray kültürü geliştirdiğini, hem aşiretler hem de dini grupları kapsayan yeni bir meşruiyet modeli hazırladığını belirtir (Levi 2017: 95). Ömer Han, Hokand'ı bir hanlık olarak sağlamlaştırmanın, "han" unvanını benimsemekten fazlasını gerektirdiğini gördü. Bunun üzerine saltanatının bir tarihinin yazılmasını istemiş ve Abdülkerim Fazli Nemengani tarafından *Ömer-name* adlı eser yazılmıştır (1822) (Erkinov: 5). Hemen ardından yazıldığına bakılacak olursa, Ömer Han bu eserden çok memnun olmasa gerek, 1823'te Müşrif İsfaragi'den bu eseri tekrar değerlendirmesini istemiştir. İsfaragi, *Ömer-name* temelinde *Şahname-yi Ömer Han*'ı kaleme almış ve eserde yer verdiği *Altın Beşik* efsanesiyle soylarını Babur Şah vasıtasıyla Emir Timur'a bağlayan mitolojik bir hanedan tarihi oluşturmuştur. *Altın Beşik* adlı bu efsaneye göre; Babur Şah, Şibaniler nedeniyle Semerkand'dan kaçarken hamile olan hanımlarından biri yolda bir oğlan dünyaya getirir. Tehlike nedeniyle yeni doğan oğlanı içinde kıymetli hediyeler bulunan bir altın beşik içinde bozkırda bırakırlar. Göçebe Özbek kavimleri tarafından bulunan çocuğa *Altın Beşik* adı verilir ve kavim tarafından yetiştirilir. Babur Şah, Hindistan'da imparatorluğunu kurduktan sonra Fergana'da bıraktığı oğlunu bulmaları için adamlarını gönderir. Adamları oğlanın emin ellerde olduğu hususunda onu bilgilendirirler. *Altın Beşik*, yetişkinliğe ulaşınca Ming kabilesinden bir kızla evlenir, Ahsi'ye yerleşip, ölene kadar orada yaşar (bkz. Erkinov 2013). Ming Hanedanlığı tarihini anlatan kaynaklarda¹⁰ *Altın Beşik* efsanesi bir

10 İsfaragi'nin eserinden sonra, *Tarih-i Cihannumayi* (Muhammed Attar Hokandi), *İbretü'l-Hevakin* (*Tarih-i Şahrui*), *Ensab es-Selatin ve Tevarih el-Hevakin* (Mirza Alim Müşrif), *Encüm et-Tevarih* (Hüdayarhanzade), *Tarih-i Cedide-i Taşkend* (Muhammed Salih Hoca), *Tarih-i Türkistan* (Mirza Alim Mahmud Hacı) gibi Ming hanedanı tarihini içeren eserlerde *Altın Beşik* efsanesine rastlanmaktadır.

şecere unsuru olarak ele alınsa da bu efsanenin gerçekliği hususu tarihçileri kabul ve ret edenler olarak ikiye bölmüştür. Scott C. Levi'ye göre, Hokand Hanlarının *Altın Beşik* vasıtasıyla soylarını Babur Şah'a bağlamaları bir idealdi; çünkü Babur Şah, Hindistan'daki Babur İmparatorluğu'nun kurucusu ve Fergana vadisinin yerlisi olan atalarının başkenti Semerkand'da hüküm süren son Timurlu idi (Levi 2017:6). “Han” unvanı yanı sıra sahte bir efsane oluşturarak soylarını da Babur Şah üzerinden Emir Timur'a bağlamak ve böylece Timurlu soyu üzerinde hak iddia etmek, bölgedeki tüm halka hitap edecek siyasi bir meşruiyet vizyonuydu. Timur devletinin çöküşü (1506) ile Hokand Hanlığının kuruluşu (1709) arasında iki yüzyıllık bir zaman vardır. Divanının dibacesinde soyunun Babur Şah vasıtasıyla Timur'a ulaştığını yazan Ömer Han, kendisi divanında *Altın Beşik*'ten hiç bahsetmemiş olsa da, soyunun Emir Timur'a dayandırılması için aradaki iki yüzyıllık boşluğu dolduran böyle bir efsanenin yaratılmış olmasıyla saltanat hakkını da meşrulaştırmıştır¹¹.

Ömer Han'dan sonra, Hokand Hanlığı tahtına oğlu Muhammed Ali Han çıkar. Hanlık geniş sınırlara ulaşmasına rağmen Muhammed Ali Han'ın otoritesi sağlam bir şekilde kurulamamıştı (Barthold 1927: 964b). Genişleyen sınırlar üzerinde otoritenin sağlanması için Muhammed Ali Han, bir taraftan zalimce kurallar uygularken bir taraftan da saltanatının meşruiyetini hatırlatıcı bir adım atmıştır: Yaklaşık iki yüz yıl önce Hindistan coğrafyasında Emir Timur'un otobiyografisi olduğu iddiasıyla ortaya çıkmış, Şah Cihan dönemi tarihlerinde bahsi geçen, İngilizce ve Fransızca tercümeleri ile dünyaca bilinen hale gelmiş olan *Tüzükat*'i, Çağatay Türkçesine tercüme ettirmiştir. Mütercim Hatıf, 1836 yılında tamamladığı tercümeyle *Vakıat-ı Emir Timur* adıyla Muhammed Ali Han'a sunmuştur. Hatıf, tercümenin dibacesinde orijinali Türkçe olan Emir Timur otobiyografisinin “bir kişi” tarafından Farsçaya çevrildiğini söyleyerek Ebu Talib'in adını zikretmemekte, Ebu Talib yerine sultanı koyarak eserin bulunuş hikayesini anlatmaktadır.

¹¹ Meşruiyet unsuru olarak Altın Beşik efsanesi hakkında bkz. Levi 2017: 98-107, Erkinov 2013: 3-18.

Hatıf, sultana övgü bölümünde, Türklerin Orhun Yazıtları ile tanıklık ettiğimiz Tanrı tarafından kut verilen kişinin hükümdar olduğu inancını “sen egemenliği dilediğine verirsin” ayetiyle pekiştirerek bir hükümdarın din uğruna yapılan savaşlara öncülük etmek, yiğit ve cömert olmak, asil olmak, faziletli olmak özelliklerinden biriyle seçkin kılındığını, Muhammed Ali Han’ın bu özelliklerin hepsine sahip olduğunu, onun varlığının Babur Şah soyuna şeref ve itibar kazandırdığını, Emir Timur evladına övünme sebebi olduğunu yazmıştır. Babur Şah ve Emir Timur soyuna aidiyet vurgusu ile eserin bulunuş hikayesinde yapılan değişiklik, Muhammed Ali Han’ın saltanatının meşruiyetini ve otoritesini sağlamlaştırmak için *Vakıat-ı Emir Timur*’un kullanıldığını göstermektedir.

Sonuç

Birçok medeniyette örneği görüldüğu üzere Türk düşüncesinde de hakimiyet, ilahi menşelidir. Yazıtlarda *kut* kavramıyla karşılanan bu durum *tengri yarlıkadukın için özüm kutum bar için kağan olurtum* (BK-K7) cümlesinden de anlaşıldığı üzere kağan olmak için kut sahibi olmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. *Kut* kavramı, 11. yüzyıldan itibaren kazandığı “şans, talih” anlamlarıyla Arapça *devlet* kelimesini karşılar bir durum arz etmektedir. Hükümdarın Tanrı tarafından seçildiği inancı, iktidarı ele geçirenlerin kendi söylemlerini üretmesine neden olmuştur. Orta Asya’da Cengiz Han töresi ge-reği, Hanlık’ın Cengiz Han soyundan olanlarca devam ettirilmesi geleneği, Cengiz Han’dan sonra uzun süre devam etmiştir. Emir Timur’un “Emir” olarak kalması, ama Cengiz Han soyundan bir hanımla evlenerek aslında sadece bir akrabalık terimi olan *Küregen* “damat” kelimesini resmi bir unvan olarak kullanması, iktidarını güçlü tutmak ve oluşabilecek karşı çıkışların önüne gecebilmek içindir. Aynı şekilde Emir Timur ve Babur Şah da, Türkistan hanlıkları için iktidarlarını kabul ettirmek ve hakimiyetlerini güçlendirmek için *Altın Beşik* ya da *Vakıat-ı Emir Timur* gibi eserlerle kendi söylemlerini ürettikleri meşruiyet temelleri olmuşlardır.

Özbek Ming kabilesi öncülüğünde, Buhara Hanlığından ayrılarak Fergana vadisinde kurulan Hokand Hanlığı 1798'e kadar "bey" unvanlı hakimlerce yönetilirken, Alim Han'la birlikte "Han" unvanını kullanmaya başlamışlardır. Alim Han'dan sonra tahta gen kardeşi Ömer Han, Hokand'ı bir hanlık olarak sağlamlaştırmanın, "han" unvanını benimsemekten fazlasını gerektirdiğini gördü. Hanedan tarihine dahil edilen mitolojik bir hikaye ile Hokand hanları şeceresi Babur Şah ve dolayısıyla Emir Timur'a bağlanarak saltanat hakkı meşrulaştırılmış ve hanlık siyasi meşruiyet kazanmıştır. Emir Timur otobiyografisi olma iddiasıyla, orta çıktığı 1637'den bu yana İngilizce, Fransızca, Urduca, Çağatay Türkçesi çevirileriyle birlikte, özellikle popüler tarih yazarları tarafından gerçekliğine ikna olunup kullanılmış *Timur Tüzükatı*, soylarını Babur Şah üzerinden Emir Timur'a ve Cengiz Han'a dayandırarak meşruiyetlerini kabul ettirme çabasında olan Hokand hanedanı yöneticileri için iktidar söylevlerine güç katan eşsiz bir kaynak olmuştur.

Kaynakça

- ALPER, Serap (2013), “Vakı’at-ı Emir Timur (Metin- Türkiye Türkçesine Aktarım- Dizin- Tıpkıbasım)”, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- ANDİCAN, Ahat (2017), “Tüzükat-ı Timuri Gerçek mi ve Geçerli Bir Birincil Tarihî Kaynak Olarak Kullanılabilir mi?”, *Türkiyat Mecmuası*, C. 27/2, 33-83.
- BARTHOLD, W. (1927), “Khokand”, *EI*, Vol. II, 963-965.
- BROWNE, Edward G. (1920), *A History of Persian Literature Under Tartar Dominion (A.D. 1265-1502)*, Cambridge.
- ÇELİK, Bilal (2016), “Hokand Hanlığı”, *Avrasya’nın Sekiz Asrı Çingiz Oğulları*, Ed. H. Alan, İ. Kemaloğlu, İstanbul, 527-571.
- ECKMANN, János (1964), “Çağatay Edebiyatının Son Devri (1800-1902)”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten 1963*, Cilt: 11, 121-156.
- ELLIOT, H.M – DOWSON, J. (1871), *The History of India as Told by its Own Historians*, Vol. III, Delhi.
- ERKINOV, A. (2013), “Fabrication of Legitimation in the Khoqand Khanate Under the Reign of ‘Umar-Khan (1225-1237/ 1810-1822): Palace Manuscript of ‘Bakhtiyar-nama’ Daqayıqi Semerqandi as a source for the legend of Altun Bishik”, *Manuscripta Orientalia*, Vol. 19, No: 2, December, 3-18.
- ERSKINE, W. – LEYDEN, John (1921), *Memoirs of Zehir-ed-din Muhammed Babur*, Emperor of Hindustan, Vol. I, Oxford University Press.
- GHANI, Muhammad ‘Abdu’l (1930), *A History of Persian Language & Literature at the Mughal Court*, Part III – Akbar, Allahabad.
- HOWORTH, Henry H. (1880), *History of the Mongols: from the 9th to the 19th Century, Part II: The so-called Tartars of Russia and Central Asia*, Division II, London.
- LEVI, Scott C. (2017), *The Rise and Fall of Khoqand 1709-1876*, Pittsburgh.
- RIEU, Charles (1879), *Catalogue of The Persian Manuscripts in the British Museum*, Vol. I, Berlin.